

Současný vývoj sémantiky prefixu *pro-*

Sylva Nzimba (Praha)

CONTEMPORARY DEVELOPMENTS IN THE MEANING OF THE CZECH PREFIX *PRO-*

The paper aims to describe the meanings of the prefix *pro-* found in Czech verbal neologisms. The first section characterizes verbal prefixation and describes two principal functions of prefixes — the lexical and the aspectual. The subsequent section deals with the Neomat electronic neologism database, which is the primary source of material for the paper and the basis for a discussion of its methodology. Subsequently, the difference between polysemy, cosemy and homonymy is explained and cosemy is shown on the example of the verb *probruslit*. Next, classifications of the prefix *pro-* presented in Czech linguistic sources (especially in grammars) are compared, the principal problems of classification are addressed, and meanings mentioned in all the sources are identified. The final section analyses meanings of the prefix *pro-* in verbal neologisms (prototypical, spatial meaning ‘through’ being described first). The most frequent meanings of the prefix *pro-* in verbal neologisms are ‘to get somewhere/to accomplish something’, ‘to pass time’, ‘to lose something’ or ‘to do intensively’.

KEYWORDS

neologism, prefix, prefixation, verb, word-formation

KLÍČOVÁ SLOVA

neologismus, prefix, prefixace, sloveso, slovotvorba

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2019.2.3>

1. ÚVOD

Prefixace, tedy odvozování předponami, je považována za základní, nejproduktivnější a nejfrekvencovanější způsob tvoření sloves v češtině. Jeho podstata spočívá v tom, že se základové sloveso zpředu rozšiřuje o slovotvorný morfém — prefix. Nová prefigovaná slovesa mohou být tvořena buď přímo od sloves (jedná se o čistou prefixaci), nebo od jiných slovních druhů, nejčastěji od substantiv a adjektiv (jedná se o smíšený způsob prefixálně-konverzní a prefixálně-sufixální,¹ někdy označovaný

1 Příkladem prefixálně-konverzního způsobu je podle MČ1 (1986, s. 390) např. sloveso *podsklepit* (je derivováno ze substantiva *sklep* zároveň prefixem *pod-* a kmenotvorným sufiksem *-i(t)*) a příkladem prefixálně-sufixálního způsobu je např. sloveso *odlesnit* (je derivováno ze substantiva *les* zároveň prefixem *od-*, slovotvorným sufiksem *-n-* a kmenotvorným sufiksem *-i(t)*).

jako cirkumfixace).² Všechny tyto způsoby navíc mohou být kombinovány s reflexivizací (MČ1, 1986, s. 389).

Slovesné prefixy mají několik funkcí, přičemž nejčastěji se uvádějí funkce lexikální (slovotvorná, modifikační)³ a funkce vidová (perfektivizační).⁴ Lexikální funkce spočívá v tom, že prefix je morfém, který nese lexikální význam a jako samostatný formant nebo ve spojení s reflexivním morfémem *se, si* (spoluformanty) mění lexikální význam slovesa. Prefix tak může vyjadřovat např. počátek děje, ukončení děje, dobu trvání děje nebo prostorové rozšíření děje. Další funkcí prefixu je funkce vidová, perfektivizační — jedná se o morfém, který nese gramatický význam vidu. Vidová neboli perfektivizační funkce spočívá v dodání příznaku dokonavosti, případně ve změně nedokonavého charakteru děje v dokonavý. V případě, že se jedná o jedinou funkci prefixu, se hovoří o prostě (čistě) vidových prefixech či o prefixech lexikálně prázdných, my však zastáváme názor, že prefixy vždy nesou lexikální význam, i když se jedná o význam opakovaný, obsažený již v sémantice základového slovesa.⁵

2. METODOLOGIE A POVAHA MATERIÁLU

Cílem tohoto příspěvku je popsat vývoj sémantiky slovesného prefixu *pro-* v nejnovější vrstvě slovní zásoby. Významy prefixů bývají tradičně popisovány v českých gramatikách. Je však nutno podotknout, že tyto práce analyzují centrum slovní zásoby a tím pádem mohou některé jevy, které se vyskytují u nejnovější vrstvy slovní zásoby,

- 2 „Méně centrální je kombinovaný proces sufixálně-prefixální, jemuž říkáme cirkumfixace (např. substantivum *pokožka* je derivováno ze substantiva *kůže* zároveň prefixem *po-* a sufixem *-k(a)*)“ (AGSČ, 2013, s. 92–93). S cirkumfixy pracuje také SA (2016).
- 3 Uher (1987, s. 19) používá termín vlastní, Kopečný (1962, s. 90) termín gramatickolexikální.
- 4 Uher (1987, s. 20) používá termín nevlastní. Perfektivizace podle něj „není vlastní funkcí předpony, protože prefixací nedochází k pouhému zdokonavení původního základového slovesa, jak by to vyžadovala prefixace jako proces gramatický, nýbrž i k jeho významové obměně. Předpony nejsou prostředky pouze perfektivizační, zdokonavení je průvodním znakem prefixace. Pro to svědčí i spojování předpon se základy již dokonavými a významové modifikace těchto formací vzhledem k původním bázevým slovesům.“
- 5 Jev, kdy prefixy vyjadřují to, co už je obsaženo ve významu základového slovesa, je v literatuře označován jako subsumpce. S pojmem pracuje I. Poldauf (1954, s. 50), který rozlišuje dvě skupiny prefixů, kterým lze přiřadit vidotvornou, perfektivizační funkci — prefixy prostě vidové (neslučitelné s významem slovesa) a prefixy subsumpční čili řadičí (vyjadřují to, co už je obsaženo ve významu základového slovesa). Kopečný (1962, s. 92) nestaví prefixy prostě vidové a subsumpční proti sobě, nýbrž subsumpce je pro něj sémantickou bází většiny prostě vidových prefixů. Veselý (2014, s. 15) považuje dělení na prefixy subsumpční a prostě vidové za problematické, protože o prefixu prý nelze tvrdit, že nějaký význam „jakoby nemá“ pouze z důvodu, že jde o význam opakovaný, obsažený už v sémantice základového slovesa. Janda a kol. (2013, s. 9) hovoří o tzv. Overlap Hypothesis — prefix vždy nese lexikální význam, přičemž významy prefixů a slovotvorných základů se v různé míře překrývají.

opomenout. Problematiky prefixů ve slovesných neologismech se dotkla O. Martinová ve své stati *Nová slovesná pojmenování* (2005), která se zakládá na materiálu slovníků *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1* (dále SN1, 1998) a *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2* (SN2, 2004). Martinová tedy pracuje s materiálem, který byl excerpován už mezi lety 1991 a 2004.

Materiálovým východiskem této práce jsou slovesa zachycená v neologickém archivu Neomat (dostupný na <http://www.neologismy.cz>).⁶ Pro analýzu sémantiky prefixů neologických sloves byla vybrána dokonavá slovesa s prefixem *pro-*, a to konkrétně doklady z let 2010–2018. Z Neomatu se nedají jednoduše vyfiltrovat prefigovaná slovesa, protože slovotvorné způsoby nejsou u většiny hesel popsány, a tak byl vytvořen filtr, který měl vyplněna tři pole. U pole heslo byl zadán počáteční řetězec *pro**, u pole slovní druh slov. *dok.* a u pole rok rozmezí 2010–2018. Tímto způsobem bylo vyfiltrováno 335 sloves s prefixem *pro-* (údaje jsou aktuální k 15. 11. 2018).

Z hesel, která byla vyfiltrována, nebyla vybrána všechna. Vyřazeny byly lexikální jednotky, které už mohou být stěží považovány za neologismy (např. *prokráčet*, *proplesknout* — obě slovesa mají přes 200 výskytů v korpusu SYN v6),⁷ ke kterým se řadí i jednotky, které byly v minimálním počtu výskytů doloženy už v *Novočeském lexikálním archivu* (např. *promelírovat*, *pronásobit*, *proporadovat*).⁸ Do svého výběru jsme nezahrnuli ani starší slovesa, která byla vyexcerpována z důvodu, že jim v poslední době vzrostla frekvence (např. *prováhat* — PSJČ ho označuje znakem *, tedy jako „výraz málo užívaný“). Vyřazena byla také slovesa vzniklá sufixací či transflexí z prefigovaných sloves (např. *probudánkovat se* z *probudit se*, *prodýchnout* z *prodýchat*) a slovesa, u nichž je způsob tvoření nejasný (např. *prokliknout se* mohlo vzniknout prefixálně-reflexivním způsobem z *kliknout*, ale i transflexí z *proklikat se*). Pro analýzu nebyla použita ani slovesa, která jsou součástí frazémů (např. sloveso *projít* jako součást frazému *projít komunismem jako nůž máslem*). Vyřadili jsme i slovesa, která mají nedostatečný nebo nicneříkající kontext (*tak jsem proinstagramoval 3 000. twít*). Analyzována byla slovesa, která vznikla jak čistou prefixací, tak kombinovanými způsoby, a to především z důvodu, že v mnoha případech není jasné, čím je dané slovo motivováno. U sloves, která jsou v Neomatu obsažena víckrát ve stejném významu a ve stejném či podobném kontextu, byl vybrán vždy jeden výskyt. Celkem tak bylo analyzováno 157 slovesných dokladů.

Naším cílem bylo zaměřit se především na slovesa neologická, i mezi analyzovanými slovesy se mohou vyskytnout ta, která všechna kritéria pro neologismy nespl-

6 K bližším charakteristikám databáze Neomat a postupu sběru materiálu viz Fíliáčová (2016, s. 100–102).

7 Do Neomatu jsou slova zachycována na základě lexikografického kritéria — excerpuje se tedy to, co dosud nebylo zachyceno ve slovnících ani v Novočeském lexikálním archivu (dále NLA), pro Neomat je v současnosti stanoveno maximální kritérium, kolikrát může být slovo (či slovní spojení nebo frazém) v daném významu zachyceno. To znamená, že mnohá slova excerpovaná do Neomatu nesplňují například kritérium psychologické — pocíťování novosti či neobvyklosti. Ke kritériím pro neologismy viz Martinová (1983, s. 11), Janovec (2010, s. 106), Martinová (2017).

8 V uplynulých několika letech byla do Neomatu doplňována hesla, která jsou v NLA zachycena jen minimálně (1–2 výskyty), v současné době již doplňování těchto hesel neprobíhá.

ňují. Nesnažili jsme se však zahrnout do výběru pouze slovesa, u nichž nebyl doložen výskyt před rokem 2010, jednak proto, že nemusí být pravda, že slovo nedoložené před tímto mezníkem skutečně neexistovalo, a jednak proto, že výběr by se zbytečně zúžil především na okazionalismy a mnohé významy prefixu by nemusely být vůbec identifikovány. Ani doloženost sloves v korpusu SYN jsme neviděli jako problém, pokud se ovšem nejednalo o několik stovek výskytů v daném významu. Cílem této práce není podat soupis nejnovějších prefigovaných sloves, nýbrž poukázat na obecné tendence a dominantní významy prefixu *pro-*.

Při zjišťování sémantiky prefixů ve slovesech jsme použili metodu slovníkové definice celého prefigovaného slovesa (ačkoliv jsme často vytvářeli definice zjednodušené, nezohledňující požadavek autonomnosti slovníkové definice⁹). Význam prefixu (resp. nejvýraznější sémantický rys) se ukazuje v metajazyce slovníkové definice, což je vidět v následujících příkladech:

- **prohudrovat** — strávit (čas) hudrováním: *Proto zatímco někteří dospělí prosinec prohudrují kvůli předvánočnímu stresu, u dětí je tento jev nepozorován.*
- **prosplachovat** — splachováním spotřebovat: *Průměrná čtyřčlenná rodina denně vytočí a **prosplachuje** 425 litrů, nově ji to ročně bude stát zhruba 12 253 korun, tedy řádově o dvě stokoruny více v porovnání s loňskem.*
- **prostrečovat** — důkladně vystrečovat: *Pepa na Tomovi maká každý den. Když ho něco tahá, hned ho **prostrečuje**.*

3. SÉMANTICKÉ A PARALELNÍ TVOŘENÍ PREFIGOVANÝCH SLOVES

U prefigovaných sloves je poměrně častá jejich polysémie. Ta je definována jako „existence více významů vázaných k jedné formě lexému“ (Čermák, 2010, s. 60), přičemž jednotlivé významy polysémního lexému spolu sémanticky i geneticky souvisejí a souhrn významů tvoří tzv. sémantické spektrum. Tento pojem upozorňuje na to, že jednotlivé významy nejsou diskrétní (jak se zdá zejména na základě lexikografického zpracování), ale jsou mezi nimi často plynulé přechody (Filipec, 1985, s. 137–139).

Polysémie může vznikat několika způsoby. Nejčastěji jde o významové přenosy (metafora a metonymie) a posuny významu, např. generalizaci a konkretizaci významu, u nichž dochází k vypouštění či přidávání specifikačních sémů (Rangelova, 2005, s. 161). Společným rysem významových přenosů a významových posunů je sémantická motivovanost nového významu. Nový význam je podmíněn významem jiným, je jím vysvětlitelný. U pojmenování založených na přenášení významu (metafora, metonymie) hovoříme o sémaziologicko-onomaziologické motivaci (Filipec, 1985, s. 36).

Tento způsob tvoření slov, při němž forma získává výše uvedenými procesy nový význam, se nazývá sémantické tvoření (Dokulil, 1962, s. 20) či sémaziologicko-

⁹ „Výklad významu má být autonomní, tj. každý výklad významu má být soběstačný, jedinečný a dostatečně explicitní, aby nesplýval s výklady významu jiných hesel.“ (Kochová — Opavská, 2016, s. 82).

-onomaziologická derivace (Filipec, 1985, s. 108). Výsledkem sémantického tvoření jsou tzv. neosémantismy¹⁰ (neboli sémantické neologismy), tedy lexikální jednotky, u nichž je rys novosti spojen s jejich významem. Můžeme je definovat jako výrazy s novým významem, jako spojení existující (staré) formy a nového významu, přičemž nový význam je motivován významem jiným, zpravidla tím, který patří do sémantického centra lexikální jednotky (Martincová, 1983, s. 84).

Rangelova (2005, s. 174) uvádí, že specifický případ sémantického dynamismu představují paralelní pojmenovací procesy. Nově vzniklé útvary se jeví jako neosémantismy, ale vlastně vznikají slovotvorně a mají paralelní slovotvornou a lexikální motivaci. Zdrojem paralelního tvoření je polysémie slovotvorných formantů a výsledkem jsou významy, které jsou spjaty společným sémantickým komponentem, ale nikoliv genetickým vztahem. Tento vztah mezi významy je nazýván jako kosémie neboli nepravá polysémie (Dolník, 1989, s. 323, Janočková, 2002, s. 66).¹¹

Příkladem slovesa, které ilustruje neosémantizační a paralelní pojmenovací procesy, je deverbativní prefigované sloveso *probruslit*. Toto sloveso má v korpusu SYN v6 101 výskytů, mezi nimiž jsou i následující příklady:

- (1) V 55. minutě **probruslil** podél střídaček hradecký Dvořák, který poslal puk k levé tyčce na tečování Kupcovi — 5:0.
- (2) Recept na to, jak **probruslit** druhou ligu až k postupu, nejlepší prvoligový střelec Českých Budějovic minulých sezon jen odhaduje.
- (3) „Školy ročně **probruslí** stovky tisíc, které nám potom chybí na elektrinu a vybavení,“ upozornil ředitel Sportovního klubu Telč, který stadion spravuje, Jaroslav Svoboda.
- (4) Po jednom měsíci skončily originální zimní radovánky nadšenců, kteří **probruslili** celé dny na kluzišti dočasně postaveném přímo v centru města.
- (5) Za hodinu, kdy jsem lávku „hlídala“, přes ni přešlo 59 chodců, projelo 47 cyklistů, **probruslili** čtyři lidé na kolečkových bruslích a proběhl jeden pes.
- (6) Skoro celý pobyt v Chorvatsku proplavala a **probruslila**.
- (7) V roce 1995 **probruslil** cílem už seniorského MS v Thunder Bay mezi jednotlivci jako 4. a na ZOH v Naganu doběhl 5.
- (8) Zářit přitom měl spíše jeho parták Dušan Kožíšek. Ale neprošel kvalifikací. Zato Razým jí **probruslil** na 14. místě.

10 Vymezení pojmu neosémantismus je poměrně nesnadné, zvláště pokud bychom neosémantismus chtěli vymezit úžeji na základě skutečnosti, že vzniká významovým přenosem či posunem a je původním významem vysvětlitelný. Není však neobvyklé, že motivace pojmenování je zastřená, že nelze jednoznačně určit, zda jde o metaforu nebo metonymii, či spíše paralelní pojmenovací proces (viz dále). Z tohoto důvodu je v obou neologických slovnících i v této práci užíván pojem neosémantismus v širším slova smyslu — tedy jako nový význam existujícího slova.

11 Na problematičnost lexikografického zpracování prefigovaných sloves, která jsou zpracována jako polysémní, ale ve skutečnosti jeho významy vznikly paralelními pojmenovacími procesy, upozornil Š. Peciar (1962). Ten ovšem hovoří o homonymii prefixů samotných a nebere v úvahu genetickou souvislost mezi jednotlivými významy prefixů.

- (9) Na letišti pak můžete **probruslit** kolem cestujících ve frontě a poslat kufr rovnou na odbavovací pás.
- (10) Ti první pracují čím dál víc, ti druzí se snaží životem **probruslit** bez jakékoli práce.

Když se na jednotlivé významy slovesa *probruslit* podíváme, je zřejmé, že vznikly nezávisle na sobě, nikoliv jeden na základě druhého. Polysémní je jak základové sloveso *bruslit*, tak prefix *pro-*. Sloveso *bruslit* má v pracovní, dosud nepublikované podobě ve vznikajícím *Akademickém slovníku současné češtiny* významy ,jezdit na bruslích', přičemž brusle mohou být lední (př. (1)–(4)), nebo kolečkové (př. (5)–(6)), a ,běžkovat technikou spočívající v odrazu z hrany lyže do strany a následného skluzu po ploše skluznice, připomínající jízdu na bruslích' (př. (7)–(8)). Toto sloveso může vyjadřovat i jiný (zpravidla rychlý) pohyb připomínající bruslení, a to konkrétní (př. (9)), nebo abstraktní (př. (10)). Prefix *pro-* může vyjadřovat fyzický pohyb skrz něco, kolem něčeho nebo odněkud někam (př. (1), (5), (7), (9)), přičemž valenčním doplněním sloves je fyzický prostor, abstraktní pohyb (př. (2), (8), (10)) — v těchto případech je valenčním doplněním sloves abstraktní prostor, dalšími významy prefixu *pro-* jsou ,utrátit' (př. (3)) a ,strávit čas' (př. (4), (6)).

4. ANALÝZA PREFIXU PRO- V LITERATUŘE (PŘEDEVŠÍM V GRAMATIKÁCH)

Prefix *pro-* patří mezi prefixy předložkové či nevlastní, ale jeho význam je od homonymní předložky odlišný (Šlosar, 1981, s. 81). Pokud porovnáme klasifikace významů tohoto prefixu ve Šmilauerově *Novočeském tvoření slov* (dále jen NTS, 1971), *Mluvnici češtiny 1* (MČ1, 1986), *Příruční mluvnici češtiny* (PMČ, 2012), *Akademické gramatice spisovné češtiny* (AGSČ, 2013), *Slovníku afixů užívaných v češtině* (SA, 2016) a *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* (VAGSČ, 2018), dojdeme hned k několika významům, které mu přisuzují všechny práce. Zjednodušeně jejich klasifikace vypadají následovně:

Prefix *pro-* v PMČ (s. 202)

- 1) prostorový význam ,skrz' — *proběhnout, probourat, procdit, prohmatat, projet, prokousat*
  - 2) zaměření děje vně (doplnění příslovcem/předložkou *kolem* a *mimo*) — *proběhnout, projet, proplout*
  - 3) úplnost děje (pojí se s akuzativem) — *probádat, procítit, prosadit, provést, prozkoumat*
  - 4) ,činností ztratit' — *prodělat, prohrát, promeškat, promlčet, propít, provázit*
- + funkce průběhová:
- počáteční fáze — *procitnout, prokouknout, prosvitnout*
  - perkurzivnost (děj probíhá po celý vymezený časový úsek, pojí se s akuzativem, který specifikuje časový úsek) — *probdít, prohýřit, projezdit, prolelkovat, proležet, prosedět*

Prefix *pro-* v NTS (s. 172–173)

- 1) ‚prodloužit vpřed‘ — *prohloubit, protáhnout se*
- 2) ‚naskrz něčím‘
  - a) proniknout hotovým otvorem — *projít jeskyni, protéci kanálem*
  - b) otvor udělat — *prokopat hráz, proházet snůh*
  - c) proražením překážky se někam dostat — *probít se, protlačit se, proniknout*
  - d) proniknout naskrz (bez jasné představy otvoru) — *prostřelit hlavu, voda proniká stropem, prohlédnout úklady*
  - e) s oslabeným významem — *promáčknot, prohnout*
  - f) úplně prostoupit, event. tím naplnit — *prohřát, propotit, promastit*
  - g) tu a tam, místy — *probírat les, ovoce prozrává, musíme je protrhat*
  - h) dostat se ven, na veřejnost — *prohlédnout, probudit se, prozradit*
  - i) veřejnosti sdělit — *promluvit, propovědět, proslovit přednášku*
- 3) způsobově
  - a) naskrz, důkladně, zevrubně — *promáchat prádlo, prokreslit obrázek*
  - b) se škodou, ztrátou — *všechno projít, mnoho času projezdit, promařit*
  - c) zbavit se — *prodat, prominout*
- 4) časově
  - a) projít časovým úsekem — *probít noc, proklepat se do zni, lhůta prošla*
  - b) prodloužit — *protáhnout zábavu*
- 5) velká míra s expresivním zabarvením (‚hodně, pěkně‘) — *proběhli jsme se, ten se s tím pronese*

Prefix *pro-* v MČ1 (s. 399)

- 1) proniknutí naskrz něčím, prostoupení něčeho
  - a) vytvoření otvoru — *probourat, prokopnout*
  - b) poškození něčeho častým užíváním — *prošlapat, prosedět, prodřít*
  - c) proniknutí skrz překážku (s námahou), proniknutí vpřed překonáním odporu, proniknutí celým prostorem n. místy v prostoru (u sloves pohybu) — *projet, proplout, prostrčit, proniknout*
  - d) proniknutí místy na povrch něčeho (jako náznak zabarvení), provedení děje místy, výběrem — *promodrat, prošedivět, proklestit, prosvitnout*
  - e) proniknutí děje na veřejnost — *prořeknout (se), provalit (se)*
  - f) úplně naplnit, proniknout, prostoupit něčím — *prolnout, prohřát*
- 2) míra děje
  - a) intenzivní provedení děje, důkladná, zevrubná činnost — *probádat, prozářít, provenět*
  - b) provedení děje ve velké míře značnou dobu (‚strávit, spotřebovat čas činností, někdy neužitečně‘) — *prospat, prozahálet, proschůzovat*
  - c) provedení děje ve velké míře vedoucí ke hmotné ztrátě n. neúspěchu (‚intenzivní činností o něco přijít, něco ztratit, promarnit něco‘) — *propít, prohospodařit, prokouřit*
  - d) dosažení uspokojivé míry děje (s refl. se) — *projít se, proskočit se, proběhnout se*

- 3) vyslovení, sdělení něčeho (u sloves mluvení) — *promluvit, prohlásit, provolat*
- 4) získat n. dodat vlastnost označovanou základovým adjektivem
  - a) stát se nějakým — *produševnět, produchovnět*
  - b) učinit nějakým — *prosvětlit, proděravít, prodražít*
- 5) prosté dokonání děje — *projednat, prokádrovat, proměnit, promeškat*
- 6) pokles, snížení při zatížení — *pronést se, prověsit se, prohnout se*
- 7) střídavě mezi něco vsunout — *proklást, prosypat, prostrkat, provrstvit*

Prefix **pro-** v AGSČ (s. 255–257)

- 1) slovesa vyjadřující pohyb nebo činnost prostorem
  - a) vymezeným prostorem — vnitřkem, okolo něčeho, na druhou stranu — *projet, proletět, proplout, propadnout*; od sloves charakterizujících současně způsob pohybu — *procouvat, proklopýtat, profičet, proklestit si*; od sloves vyjadřujících zvuky nebo pohyb vyjádřený zvuky — *prosvištět, prošustit*; od sloves manuální činnosti — *prohodit, prokopat, protáhnout, prořezat, provléci, propíchnout, prohryzat, proklát, prostřílet, prorýt, prohrnout*
  - b) směřující k vyplnění prostoru — *prosytit, prosolit, promazat, prorůst*
  - c) směřující ke spojení objektů nebo činností — *provázat, propojit*
  - d) směřující k proniknutí na povrch, projevit se — *problíknout, prosvitnout, prořídnout*; též k vnějšmu projevu vlastnosti — *promodrat*
- 2) slovesa s modifikací časových významů
  - a) ingresivní význam — *promluvit*
  - b) rezultativní význam — *probudit se, proměnit (se), provinit se*
  - c) strávení určité doby danou činností nebo vyplnění určité doby daným dějem — *protrpět, promanifestovat, propolitizovat*
  - d) činnost znamenající ztrátu něčeho (obvykle určité finanční částky) — *propít, protopit, promeškat, protaktizovat*
- 3) slovesa vyjadřující činnost soustředěnou na objekt — slovesa odvozená od sloves:
  - a) mluvení — *prohovořit, prokonzultovat*
  - b) intelektuální a smyslové činnosti — *prohlédnout, prohmatat, pročíst, prolustrovat*
  - c) manuální a jiné fyzické činnosti — *prohledat, promíchat, procvičit, proměřit*
  - d) činnost pronikající objektem a tím ho poškozující — *propálit, prohryzat, prorezavět*

Prefix **pro-** v SA

- 1) původní místní význam ‚něčím/skrz něco‘ — *provrtat, prolézt*
- 2) důkladně/zcela — *prosolit, propéci*
- 3) ztráta — *protancovat, propít*; k tomuto významu se uvádí: „Význam (3) může mít různou míru obraznosti a abstraktnosti: *protancovat boty* vs. *protancovat celou noc* nebo *propít všechny peníze* vs. *propít dva týdny*.“
- 4) dodatečně/nad již dosažený stupeň — *prohloubit*
- 5) dostat ven/pryč — *promluvit, provalit*

Prefix *pro-* ve VAGSČ (s. 1048–1052)

- 1) význam prostorový
  - a) intranzitivní pohyb
    - pohyb prostorem z jedné strany na druhou — nespecifický nebo specifický pohyb — *projet, projít, proklopýtát (místností), proplazit se; zvuky — procouvat, proklopýtát*
    - pohyb podél něčeho — *proletět, prosvištět (kolem něčeho)*
  - b) činnost směřující k proniknutí skrz něco — *probouřit (zeď)*; činnost nebo samovolný děj pronikající objektem, a tím ho poškozující — *probořit, prorezavět*; ve spojení s reflexivizací, (usilovnou) činností označovanou základovým slovesem proniknout na nějaké místo — *prosekat se, probouřit se, probojovat se*
  - c) děj směřující k proniknutí zevnitř ven nebo k vnějšímu projevu vlastnosti — *prosvitnout, promodrat*
  - d) děj směřující k vyplnění prostoru — *prosytit, prosolit, prosklít, promazat*
  - e) děj směřující ke spojení objektů nebo činností — *provázat, propojit*
- 2) význam časový
  - a) začátek děje — *promluvit*; konec děje a jeho výsledek — *prohrát*
  - b) vztažení děje na celý delší časový úsek — *probloudit, propršet*
  - c) malé, avšak uspokojující množství děje — *proběhnout se, proletět se, prospat se*
- 3) význam negativně rezultativní — činnost znamenající ztrátu něčeho (finanční částky nebo času k tomu určeného) — *prohrát, promarnit, protopit*
- 4) význam pozitivně rezultativní
  - a) prefigáty sloves mluvení — *prohovořit, prokonzultovat, prodebatovat*
  - b) prefigáty sloves intelektuální a smyslové činnosti — *prohlédnout, prohmatat, promyslet, proškolit, prolustrovat*
  - c) prefigáty sloves manuální a jiné fyzické činnosti — *prohledat, promíchat, procvičit*

Všechny práce došly k tomu, že prefix *pro-* vyjadřuje prostorový význam ‚skrz‘ (a většina z nich ho dále dělí na další podvýznamy), úplné či důkladné provedení děje (AGSČ je zahrnuje do skupiny sloves vyjadřujících činnost soustředěnou na objekt, VAGSČ pod význam pozitivně rezultativní), význam ‚činností ztratit‘ a časový význam vyjadřující trvání děje. Většina příruček také uvádí význam ‚proniknout ven, na povrch, příp. na veřejnost‘.

Slovesa s prefixem *pro-* mají často více významů, čehož si byli vědomi i autoři těchto prací. Jinak si nelze vysvětlit skutečnost, že NTS má často potřebu k jednotlivým významům uvádět nikoliv izolovaná slovesa, ale slovesa s valenčním doplněním, zatímco u popisu významů jiných prefixů tak zpravidla nečiní. To je pozitivní, protože díky tomu můžeme zjistit, o které významy daných sloves se jedná, ale bylo by vhodnější, kdyby byla s doplněním uvedena všechna slovesa. Doplnění chybí např. u slovesa *prohlédnout* u významu ‚dostat se ven, na veřejnost‘ nebo u slovesa *protáhnout se* u významu ‚prodloužit vpřed‘, protože v těchto případech není jasné, které významy měl autor na mysli. Kromě NTS u jednotlivých významů specifikuje va-

lenční doplnění také PMČ, ale opět to dělá výběrově u některých významů některých prefixů, AGSČ a VAGSČ významy dokládají příklady z korpusu, ale opět jen výběrově.

MČ1 doplnění sloves neuvádí, proto by se dalo předpokládat, že nebude v exemplifikaci volit problematická vícevýznamová slovesa, u nichž by si musel čtenář domýšlet, o jaké významy se jedná. Takových sloves tam však má hned několik. Slovesa *propít* a *prokouřit* jsou přiřazena k významu ‚intenzivní činností o něco přijít, něco ztratit, promarnit něco‘ (což odpovídá významům 1 těchto sloves v SSJČ), ale pokud se podíváme na jejich významy 2, zjistíme, že by je autoři mohli přiřadit i k významu ‚strávit, spotřebovat čas činností, někdy neužitečně‘, sloveso *prokouřit* má navíc v SSJČ význam 3 ‚kouřem napustit; nakouřit 2‘, na základě kterého by mohlo být přiřazeno i k významu ‚intenzivní provedení děje, důkladná, zevrubná činnost‘. Sloveso *prosedět* bylo přiřazeno ke slovesům s významem ‚poškození něčeho častým užíváním‘, což odpovídá jeho významu 2 v SSČ a SSJČ. Jejich význam 1 je ‚strávit (čas) seděním‘, takže bychom ho opět mohli přiřadit k významu ‚strávit, spotřebovat čas činností, někdy neužitečně‘.

NTS dělí význam ‚naskrz něčím‘ na několik podvýznamů, ale přiřazení příkladu *proházet snít* k podvýznamu ‚udělat otvor‘ je diskutabilní, protože spíše než o vytvoření otvoru jde o odstranění překážky. Sloveso *probudit se* má spíše rezultativní význam (viz AGSČ) než význam ‚dostat se ven, na veřejnost‘ (viz NTS). VAGSČ dvakrát uvádí sloveso *prohrát*, jednou u významu časového (konec děje a jeho výsledek) a jednou negativně rezultativního — z toho je zřejmé, že jednotlivé významy prefixu nejsou diskrétní, jak by se při pohledu na jednotlivé klasifikace mohlo zdát. Problematické je sloveso *proběhnout se* (a další slovesa ze stejné skupiny), které podle NTS vyjadřuje velkou míru s expresivním zabarvením ‚hodně, pěkně‘, podle MČ1 dosažení uspokojivé míry děje a podle VAGSČ malé, avšak uspokojující množství děje. Zde se jeví jako nejvíce adekvátní řešení MČ1, protože je nemožné určit, zda jde o malou, nebo naopak velkou míru děje. Sloveso *proměškat* je v MČ1 řazeno mezi slovesa, u nichž má prefix význam ‚prosté dokonání děje‘, na rozdíl od AGSČ a PMČ, které ho zařadily k významu ‚činností ztratit‘. Autoři MČ1 zřejmě vycházeli z toho, že významový rys ztráty je obsažen v sémantice základového slovesa. Jiná slovesa ze skupiny ‚prosté dokonání děje‘, např. *projednat* či *prokádrovat*, by mohla být zařazena i ke slovesům s významem ‚intenzivní provedení děje, důkladná, zevrubná činnost‘.

Poněkud problematické je v AGSČ vydělení skupiny sloves vyjadřujících činnost soustředěnou na objekt. Tím sice specifikuje, že tato slovesa určitý objekt vyžadují, ale tato skupina je jen těžko oddělitelná od skupiny sloves vyjadřujících pohyb nebo činnost prostorem. Ve VAGSČ je tato skupina nazvána ‚význam pozitivně rezultativní‘. Když se podíváme na jednotlivé podvýznamy, zjistíme, že zařazená slovesa jsou rozdělena na základě sémantiky základových sloves. Sloveso *procvičit* je podle AGSČ i VAGSČ odvozeno od slovesa manuální a jiné fyzické činnosti, ale stejně tak by mohlo patřit ke slovesům odvozeným od sloves intelektuální a smyslové činnosti, základové sloveso *cvičit* je totiž polysémní. Stejně tak sloveso *hledat*, od kterého je odvozeno sloveso *prohledat*, nemusí nutně znamenat manuální nebo fyzickou činnost. Slovesa odvozená od sloves vyjadřujících činnost pronikající objektem a tím ho poškozující by mohla být zařazena mezi slovesa vyjadřující pohyb nebo činnost vymezeným prostorem — např. sloveso *prohryzat* je uvedeno v obou skupinách. Slo-

veso *prohmatat* je podle AGSČ odvozeno od slovesa intelektuální a smyslové činnosti, zatímco PMČ ho zařazuje ke skupině s prostorovým významem ‚skrz‘. Je tedy zřejmé, že první a třetí skupina sloves v AGSČ mají k sobě velmi blízko a daly by se propojit v jeden obecnější význam. Další problémy se vážou k jednotlivým slovesům — sloveso *prorazavět* je intransitivní, proto není jasné, proč je přiřazeno ke slovesům vyjadřujícím činnost soustředěnou na objekt, problematičtější je také již zmíněné polysémní sloveso *prohlédnout*, u něhož valenční doplnění vyžadují jen některé jeho významy.

5. ANALÝZA NEOLOGICKÝCH SLOVES S PREFIXEM *PRO-*

V další části této kapitoly budou analyzována neologická slovesa s prefixem *pro-* (celkem 157 dokladů sloves ve 141 příkladových větách, všechny pocházejí z archivu Neomat). Vyčlenili jsme 4 základní významy, které podle literatury prefix *pro-* vyjadřuje (pohyb skrz, odněkud někam; intenzivní, důkladné provedení děje; ztráta; časový význam — perdurativnost), a následně jsme slovesa do skupin rozdělili. Postupovali jsme vždy od významu základního, prototypického, kterým je význam pohybový směrový. Poté jsme přešli ke slovesům, jejichž význam vyjadřuje abstraktní pohyb či směřování. Nakonec jsme analyzovali skupiny sloves, u nichž převládají významové rysy jiné než prostorové. V rámci těchto velkých významových skupin jsme si všímali dalších dílčích významů či významových odstínů, které prefix *pro-* může vyjadřovat. K jednotlivým významovým skupinám sloves jsme případně uváděli i doklady z obou neologických slovníků. Analyzovali jsme nikoliv izolovaná slovesa, ale slovesa v kontextu jejich valenčních doplnění (tedy celé konstrukce).¹²

5.1 POHYB SKRZ, ODNĚKUD NĚKAM

Do první skupiny jsou zařazena slovesa, která mají význam vyjadřující pohyb ‚skrz‘. Šlosar (1981, s. 81) uvádí, že prostorový význam ‚přímé směřování děje skrz celý objekt‘ je původní a na jeho základě se začaly objevovat jeho další modifikace (rozšíření děje na velké prostranství, počátek děje, rezultativnost, průběh od počátku do konce). Oertle (2016, s. 274) tento základní význam vymezuje jako ‚pohyb skrz objekt v jednom směru‘, z něž se vyvinuly další prostorové významy ‚pohyb z objektu ven, pryč‘ (ke kterému zařazuje i verba dicendi typu *promluvit*, *pronést*) a ‚pohyb kolem něčeho‘. Vzhledem k tomu, že nelze jednoznačně rozlišit, kdy jde ještě o pohyb ‚skrz‘ a kdy už o pohyb jiný, budou slovesa s těmito významy analyzována v rámci jedné skupiny.

Slovesa *prosupět* (1) a *prochrchlat* (2) vyjadřují pohyb prostorem za doprovodu zvuku. Sloveso *prochrchlat* je neosémantismus, PSJČ uvádí význam ‚strávit (čas) chrchláním‘. Sloveso *prosurfovat* (3) je uvedeno v SN2 hned ve třech významech: ‚strávit čas surfováním (prohlížením, procházením webových stránek); probrouzdat‘,

¹² Mnohé faktory nebyly při analýze zohledněny: např. frekvence v korpusech (především z důvodu, že mnohé neologismy a především okazionalismy zatím v korpusech nejsou, případně je jejich frekvence velmi nízká), vztah k jiným prefixům, slovotvorný způsob (čistá prefixace a kombinované způsoby) aj.

„utratit za surfování na Internetu“ a „důkladně projít, prohlédnout webové stránky“. Význam slovesa *prosurfovat* v př. (3) je však odvozen od přeneseného užití slovesa *surfovat* ve významu „jezdit na surfu“. Fyzický pohyb prostorem vyjadřují i slovesa *propádlovat* (4) a *prosprintovat* (5). Valenční doplnění těchto sloves jsou v tomto případě příslovečná určení místa, ať už v podobě příslovce (př. (1) a (2)), bezpředložkového instrumentálu (př. (3) a (4)), nebo předložkové vazby (př. (5)).

- (1) Asi za deset minut by tudy měl **prosupět** historický spěšný vlak svatý Jiří, který jede z Prahy-Braníka přes Roztoky u Prahy, Kralupy nad Vltavou a sedm dalších středoevropských nádraží.
- (2) V Máslovicích navštívíte muzeum másla, několikrát do roka tu na návsi pořádají jarmark, občas tudy **prochrchlá** závod veteránů.
- (3) Za běhu [teriérka] zatáhla nohy, jako když letadlo schovává podvozek, po břiše **prosurfovala** absurdně malou mezerou pod drátěným pletivem a podobně se o kus dál dostala do zahrady milionářské vily.
- (4) Úseky, kterými jsem se předtím pracně **propádloval**, nyní prosvištím za pár mžiků.
- (5) Křídlo United si předkoplo míč a **prosprintovalo** kolem obránce.

Pohyb prostorem za doprovodu zvuku vyjadřují i následující slovesa *pročvachtat* (6) a *prodrncat* (7), valenčním doplněním je předmět v akuzativu a příslovečné určení místa.

- (6) Valtice na Břeclavsku plánují speciální stezku, kde si budou moci svá chodidla promasírovat povrchem z šišek, kůry, slámy, písku či oblázků a část trasy **pročvachtat** v blátě.
- (7) A navíc se polovina závodu jela kolem Kolosea, což bylo sice impozantní, ale musel jsem to **prodrncat** na kočičích hlavách.

Stejný význam mají i reflexivní slovesa *prodrncat se* (8), *prohoukat se* (9) a *prohoupat se* (10). Slovesa jsou doplněna příslovečným určením místa v podobě bezpředložkového instrumentálu a v případě slovesa *prohoupat se* i příslovečným určením místa vyjadřujícím cíl. Obecně můžeme u sloves vyjadřujících pohyb „skrz něco“, případně „odněkud někam“ říci, že jejich valenčním doplněním jsou příslovečná určení místa, z nichž jedno vyjadřuje východisko, jedno prostor a jedno cíl. Zpravidla jedno z nich je obligatorní (nejčastěji prostor nebo cíl).

- (8) Za hodinu pokračujeme novým vozem. Ten už vydržel všechno, dokonce i ukrajinské silnice, jimiž jsme **se prodrncali**, jako by měl hranatá kola.
- (9) V Praze je jedno, kam pacient jede, protože sanitky **se** umí městem „**prohoukat**“.
- (10) A vesničané, kteří na nás čekají, když **se** k nim **prohoupáme** buší, nemají ani potuchy, co na ně šijeme.

Další skupina sloves má význam „dostat něco n. někoho někam“, ale stále je u ní patrný pohyb „skrz“ nebo „odněkud někam“. Jedná se o slovesa tranzitivní, kauzativní. Doplněním může být životný i neživotný patiens (a konkrétem i abstraktum), v některých

případech také vyjádření směru nebo cíle. Sloveso *prospat* (12) je neosémantismus, SSJČ ho uvádí ve významech ‚strávit (čas) spaním‘ a ‚spaním zameškat, promeškat; zaspát‘. Sloveso *proloktovat* (15) je zřejmě motivováno frazémem *mít široké/ostře lokty*, případně mohlo vzniknout analogicky podle významově podobných sloves *proválcovat* (13) či *proboxovat* (14). Sloveso *prokroužkovat* (16) se vztahuje k zaškrťování kandidátů na stranických kandidátkách u voleb a vedle tohoto slovesa existuje i sloveso se stejným významem *vykroužkovat*,¹³ můžeme tedy hovořit o konkurenci prefixů.

- (11) V první chvíli jsem chtěl míč jen **protečovat** za sebe, ale pak jsem si to rozmyslel a chtěl jsem míč chytat.
- (12) Opakovaný vtip není vtipem a tomu, že by stranu dokázal **prospat** k novému volebnímu úspěchu formální kníže-předseda, nevěří už ani někdejší chrabrý zvyšovatel daní, ministr financí a faktický předseda.
- (13) Pro jistý typ starostů větších měst, zvyklých **proválcovat** zastupitelstvem kdejaké megalomanské záměry, byl úspěch aktivistů šokem.
- (14) Zabývám se mnoho let tím, že se snažím „**proboxovat**“ své lidi, aby byli oceněni.
- (15) Kohorta Stanislava Grospiče se zamrzlým myšlením — křížencem padesátých a sedmdesátých let — **proloктоvala** svého člověka až do druhého kola volby předsedy.
- (16) Navíc z posledních čtyř míst kandidátky voliči téměř do čela **prokroužkovali** zcela neznámou čtveřici nesoucí název-Obyčejní lidé.

Početnou skupinu tvoří autokauzativní slovesa (či celé konstrukce) s významem ‚činností se někam dostat‘. SN2 uvádí slovesa s tímto významem *probrousit se*,¹⁴ *probrouzdat se*, *proklikat se* a *prosurfovat se*. Doplněním slovesa může být konkrétní i abstraktum, může se jednat např. o vyjádření místa (př. (20) a (21)) nebo času (př. (29)) a má zpravidla podobu předložkové vazby. Sloveso *prodýchat se* (26) je v SSJČ uvedeno ve významu ‚vydýchat se (důkladně)‘. Sémantickým tvořením vzniklo sloveso *probourat se* (23), které SSJČ zachycuje ve významu ‚bouráním proniknout‘.

- (17) Vydloubli jsme bulvy, vysáli želatinovou hmotu skrytou hluboko v jamce a kuličkou **se prožvýkali** na tuhé bílé jádro.
- (18) Jde o prohlídku, jejímž principem je umístění plodu do toho nejpohodlnějšího a nejteplejšího místa v úle — tedy pod strop. Většina včelařů však tuto prohlídku neprovádí a ví, že včely **se** pod strop stejně **proplodují**.¹⁵
- (19) Domáci **se** chtěli do branky **prokombinovat** a skoro to vypadalo, že se střelby štítí.
- (20) Do Oregonu jsem **se** prostě „**proposouvala**“.
- (21) Do Bagdádu jsem **se** nakonec **provztekal**: důstojníky jsem otravoval tak dlouho, dokud nepovolili.

13 Srov. doklady z Neomatu: Martina Půtu voliči vykroužkovali do Sněmovny.; Svou hlavní mladou hvězdu, jedenadvacetiletého Dominika Feriho, ale úmyslně [TOP 09] postavila až na chvost pražské kandidátky s tím, že ho voliči pravděpodobně na volitelnou příčku sami vykroužkují.

14 *probrousit se* — poč. dostat se broušením na hledanou webovou stránku (stránky), dospět k hledaným informacím; *prosurfovat se*, *probrouzdat se* (SN2)

15 *plodovat* — včel. (o matce) osazovat buňky plástu vajíčky (SSJČ)

- (22) Tak dlouho KLDK trápila svět, až **se provzdorovala** k jednacímu stolu s vojensky nejmočnějším státem Západu, který už nepožaduje změnu režimu v Severní Koreji.
- (23) Po hodině pokusů **se** konečně **probourám** do e-mailu, abych odpravil víkendovou smršť zpráv.
- (24) Předchozí Magnificence, která o tom odmítla mít i jen tušení, **se** zdařile **promlčela** do penze a nástupci provedli jakési zpochybnění některých diplomů tajně, snad z obavy, že viníci jsou lepší právníci a zatočí se žalobníky úspěšněji než oni s podvodníky.
- (25) Kdo **se** ale chce do penze **proinvestovat**, a nikoli jen **prospořit**, má před sebou docela zajímavou možnost.
- (26) Stručně řečeno — ke klidu **se** můžete záměrně **prodýchat**, když víte jak.
- (27) Přes Pepka námořníka, Alenku z Říše divů a Sněhurku **se** Walt Disney „**promaloval**“ až k organizaci zahájení zimní olympiády ve Squaw Valley v roce 1960.
- (28) O volatilitě sjednocování DPH snad raději nemluvit. Nejprve měla být naráz a bez výjimek ve výši 19 procent. Pak **se** po nocích **profackovali** k postupnému sjednocování přes 14,5 na 17,5 (bez výjimek).
- (29) Podle dostupných informací **se** slavící část lidstva radostně a relativně bezpečně **proflámovala** do roku 2010.

Mnohá z těchto sloves (či konstrukcí) mají významový odstín „(usilovnou) činností k něčemu dospět, něčeho dosáhnout“, přičemž valenčním doplněním je vyjádření úspěchu (určitý kladný výsledek můžeme vidět již v př. (26) až (28)). SN1 uvádí slovesa s tímto významem *propsat se*, *prozpívat se* a *protunelovat se*. Valenčním doplněním můžou být různé předložkové vazby, v následujících případech jde o vazbu k + dativ. Doplněním může být abstraktní pojem (*moc*, *růst*, *sláva*, *úspěch*), ale i pojem konkrétní (*miliony*, *auta*, *soška*).

- (30) K moci **se** Nečasova vláda **probubnovala** palbou o řecké lži, teď čekám dělostřelbu na námět všichni k pumpám, když do lodi teče, neboť stát je v nebezpečí nestability.
- (31) Muži, jenž **se** **prolísal** k moci tulením k prezidentovi, přišli popřát všichni, kdo by chtěli taky.
- (32) Na společné výpravě za záchranou nevěsty prvního z nich potká svou lásku i druhý, a spolu s ní nalezne i vlastní cestu ke cti, odvaze a uznání. Přesněji řečeno **se** k ní více či méně vesele „**profuckuje**“, **proprudí** a **pronudí**.
- (33) Takže musím přiznat, že v případě České republiky mám z hesla „**proinvestovat se** k růstu“ docela obavy.
- (34) Nabídková strana ekonomiky je až sekundárním cílem. Kdo si myslí, že **se** k růstu můžeme „**prospotřebovat**“ a „**propodporovat**“, je úplně vedle.
- (35) Všeobijající sociální stát, kde politicky korektní, genderově i multikulturně vyvážení a sociálně citící mudrlanti blábolí jako v horečce zkazky o šťastné prosperující budoucnosti, ke které **se** musíme **prodanit**, **proregulovat** a **prodotovat**.
- (36) V Hollywoodu natočil geniální snímek Co žere Gilberta Grapea, ve kterém Johnny Depp podal jeden z nejlepších výkonů své kariéry a kterým **se** Leonardo DiCaprio „**prohrál**“ ke své dnešní slávě.

- (37) Heslo „**proškrtat se** k prosperitě“ je hloupost.
- (38) K úspěchu **se** podle mě **neprošetříte**.
- (39) Tohle totiž my, ženy, které se sice rády hýbeme, ale k vysněným postavám **se** ne a ne **prosportovat**, oceníme víc než fakt, že modelkám legíny a podprsenky v přírodních barvách fakt sluší.
- (40) Když jsem slyšel zprávy o podivných způsobech, jak šlo dosáhnout titulu na plzeňských právech, vždycky se mi vybavila medička z filmové série o básnících, která **se prorožnožkovala** až k titulu na medicíně.
- (41) Před sebou má svou víc než čtyřsetstránkovou magisterskou práci a evidentně ho štve, že za ni dostal tentýž titul, k němuž se úspěšně „**progooglovala**“ Jana Nagiová.
- (42) Nejen v zápase, ale i v turnaji, vždyť **se** na něm „**proremizovali**“ k vítězství.
- (43) Čtyřkajak stejně jako v sobotním semifinále v polovině nové olympijské trati na medailové pozice ztrácel, ale díky zrychlení ve finiši **se** i v osmé dráze **propádloval** k bronzu.
- (44) Mladík, který **se propařil** k milionům # Jako nejmladší profesionál si v on-line hrách vybojoval přes 1,5 milionu dolarů.
- (45) Znam spoustu lidí, kteří **se** bez práce **prochytračili** k hodně drahým autům a vilám, ale on mezi ně nepatří.
- (46) Terapie láskou potvrdil oscarovou pravdu, že soška často směřuje k tomu, kdo hraje „více“ než „lépe“. Stejně tak **se** k ní **provzlykala** Anne Hathawayová ve vedlejší roli Fantine v Bídnících.

Následující slovesa se pojí s předložkovou vazbou *do* + genitiv. Sloveso *prolhat se* (47) je neosémantismus, SSJČ ho uvádí ve významu „lhaním proniknout, projít“ ve spojení s bezpředložkovým instrumentálem. Neosémantismus je také sloveso *proskákat se* (52), které je v NLA zachyceno ve významech „užít si skákání“ a „skákáním se přes něco dostat“. Sloveso *promülleroval se* (53) je deproprium motivované jménem německého fotbalisty Thomase Müllera, který představuje zástupce agenta děje.

- (47) Zemana zvolila lůza, díky které **se** do funkce **prolhal**.
- (48) **Proutíká se** tak až do národního fotbalového týmu, dostane se na vysokou školu a jeho opravdovost mu pomáhá překonat různá složitá období včetně války ve Vietnamu.
- (49) Může **se** člověk **prošaškovat** až do čela hlavního města?
- (50) „**Propučoval se** do prezidentského úřadu roku 1983 a o dva roky byl stejným způsobem sesazen.
- (51) **Prorybařil se** až do prezidentské kanceláře. S Václavem Klausem chytali sumce na přehradě Klíčava nedaleko Lánů.
- (52) Největší objev loňských voleb Jan Florián, který **se** do sněmovny **proskákal** postupem o rekordních 28 míst na pražské kandidátce ODS, se třeba do diskuse na plénu nezapojil ani jednou.
- (53) Německo **se promüllerovalo** do osmifinále.
- (54) Ačkoliv mne horší pohyblivost pravé nohy značně limitovala, postupně jsem **se** „**protrénovala**“ až do extraligy, kde jsem hrála za ČKD Blansko.

- (55) Po návratu postupně ukazoval, že když chce, je velmi dobrý sudí a **propískal se** až do ligy.
 (56) Myslel jsem, že naše hry skončily na zahradě v Olšanech, ale **problbli jsme se** až do vyprodaného sálu.

Slovesa *prokroužkovat se* (57), *prointrikařit se* (58) a *probuskovat se* (59) se pojí s předložkovou vazbou *na + akuzativ*. Sloveso *probuskovat se* má neologický slovo tvorný základ *buskovat* a jeho význam bychom mohli vyložit jako *buskingem* (hraním či zpíváním na ulici) se někam dostat‘.

- (57) *Jen co vstoupila do politiky, její popularita nezadržitelně rostla a po necelém roce ve funkci ministra sociálních věcí nejreformnější vlády, jakou kdy Slovensko mělo, se dokázala na kandidátce SDKÚ **prokroužkovat** na první místo.*
 (58) *Lidé, jejichž ambice přesahovaly jejich schopnosti, se **prointrikařili a prodržkovali** na výsluní.*
 (59) *Britský sympaták, jenž se z ulice „**probuskoval**“ až na velká pódia, umí zaujmout.*
 (60) *Ale proč se tak problémová osoba vrátila na pozici soudce? Odpověď zní jednoduše. „**Prosoudil**“ se tam.*

Další skupina sloves (nebo konstrukcí) má významový odstín ‚dostat se do nepříjemné situace, mezního stavu, utrpět újmu‘. SN2 uvádí sloveso s tímto významem *profetovat se*. Opět je doloženo spojení s více předložkovými vazbami (*k + dativ, na + akuzativ, mezi + akuzativ*), doplněním je většinou abstraktum, ale jak dokládají slovesa *prolyžovat se* a *probruslit se* (61), může to být i konkrétním. Sloveso *projít se* (63) je neosémantismus, SSJČ uvádí jeho významové odstíny ‚jedením se dostat něj. prostorem‘ a ‚jedením proniknout k poznání něčeho‘.

- (61) *Já se bohužel **prolyžovala** až k natrženému kolennímu vazu a **probruslila** k naraženým předním zubům.*
 (62) *Každá další dieta bude obtížnější a není problém se „**prodietovat**“ až k obezitě.*
 (63) *Jenže i když po předcích dědíme předpoklady, k nadváze se **projíme** sami.*
 (64) *Když se **prokouří** k druhému infarktu, je vyšší pravděpodobnost, že zemře, takže se vlastně — z čistě ekonomického pohledu — ušetří.*
 (65) *Dokonce se zdá, že politické a ekonomické krize současnosti jsou nejenom dokladem toho, že všechno neodvratně táhne k chaosu, ale také nežádoucí „přidanou hodnotou“ chybných metod zavádění pořádku; vlády se „**proorganizují**“ k ještě většímu chaosu.*
 (66) *I když se budeme bavit o největším jedu mezi našimi drogami, o pervitinu, tak i u něj přesně víme, jak rychle odezní příznaky intoxikace, jak dlouho obvykle trvá, než se uživatel **prosmaží** na dno, a co se při tom děje.*
 (67) *Přitom se ČR „**protransformovala**“ mezi nejchudší země EU, pokud jde o úroveň mezd — Polsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko a Bulharsko.*

Do této skupiny sloves jsme zařadili i slovesa (nebo konstrukce), jejichž význam bychom mohli definovat jako ‚činností dospět k nějaké schopnosti či vlastnosti, na něco

si zvyknout, přijít něčemu na chuť. Sloveso *propálit se* (71) je v SSJČ uvedeno ve významech ,častým pálením se poškodit' a ,pálením někam proniknout'.

- (68) Připadám si trochu jako narcis, když si neustále očuchávám předloktí, ale poctivě se řídím úvodními slovy pafrumérky, že **se** k vůním musím **pročichat**.
- (69) Degustace je hluboce fajnšmekrovskou záležitostí, kterou **se** člověk **prodegustuje** k dokonalosti.
- (70) Znalcem čokolády se člověk nestane hned, k tomu je potřeba **se „prožrat“**, pardon — **prokoštovat**.
- (71) Člověk se k tomu holt prostě musí projít postupně stejně tak, jak **se** lidi postupně propijí do čím dál sušších rieslingů a „**propálí**“ do čím dál ostřejších chilli omáček.
- (72) Metal není hudba, která by člověka chytla na první poslech, musíte **se** k ní **proposlouchat**.

Abstraktní pohyb ,skrz' vyjadřují i konstrukce se slovesy *proinvestovat se*, *prorůst se* a *proškrtat se* (73) s významem ,dostat se z nepříjemné situace', jejichž doplněním je vyjádření východiska ve formě předložkové vazby z + genitiv. Sloveso *proškrtat se* (73) se od př. (37) liší pouze valenčním doplněním. Sloveso *proexportovat se* (74) ukazuje, že doplněním může být jak východisko, tak cíl.

- (73) Spíše než „**proinvestovat se** z krize“ se však říká, že z krize je třeba **se „prorůst“** jako vyjádření myšlenky, že z krize **se** nejde jen **proškrtat**.
- (74) Problémy hrozí zejména na periferii, tedy v Řecku, Španělsku či Irsku, které by nebyly schopné **se „proexportovat“** z dluhů k prosperitě.

5.2 INTENZIVNÍ, DŮKLADNÉ PROVEDENÍ DĚJE

Jako další skupinu jsme vydělili slovesa, u nichž má prefix *pro-* už spíše způsobový význam ,intenzivní, důkladné provedení děje', i když vychází z původního prostorového významu a významový rys ,skrz' je u nich stále patrný (a naopak významový rys intenzity lze registrovat už u mnohých z výše uvedených příkladů). SN₁ uvádí sloveso s tímto významem *protestovat*, SN₂ uvádí slovesa *probrousit/probrowsit*, *proklikat* (u něj jde spíše o postupné provedení děje) a *prosurfovat* ve významu 3.

Přechod mezi těmito dvěma skupinami představují slovesa *probydlet* (75) a *prolyžovat* (76), jejichž předmětem ve 4. pádě je vyjádření místa, ale zároveň už u nich můžeme vidět rys ,úplnosti', případně ,postupnosti'.

- (75) Bydlela jsem asi ve třinácti pronájmech, takže jsem Prahu **probydlela** křížem krážem.
- (76) Studujte a **prolyžujte** při tom svět.

U dalších sloves významový rys ,důkladnosti' převládá. Nemusí jít však nutně o důkladnost, ale i o jiný způsob provedení děje. U sloves *proskenovat* (83) a *prokroužit* (84) ho signalizují příslovečná určení způsobu. Sloveso *proskenovat* (83) je neosémantismus, SN₂ ho uvádí ve významu ,prohlédnout počítačová data speciálním progra-

mem (programy) pro nalezení určitých údajů (např. u počítačových virech)'. Zde jde o obecnější význam ,prohlédnout něco pomocí skeneru, čtečky'. Sloveso *probublat* (85) je v PSJČ uvedeno ve významu ,v bublinách projít'.

- (77) Papírová vlákna zpevňují materiál tím, že ho tzv. **proarmují**, prostoupí sádru v celém průřezu desky, a tak podstatně zvýší její pevnost.
- (78) Stěny jsou ve dvojici vzájemně **prokotveny** dřevěnými prkny, vizuálně tvořícími žebříky.
- (79) Pokud se přece jen nechcete kapra vzdát, ovšem vaši spolustolovníci se nad ním ošklibají, že je cítit po bahně, bloggerka prozrazuje jejich rodinný figl: „Hodně ho **procitronujte** a dejte na cedník do lednice na pár hodin okapat.“
- (80) Jednotlivé ingredience vložte do uzavíratelné skleničky, promíchejte, uzavřete a **prošejkrujte**.
- (81) Pepa na Tomovi maká každý den. Když ho něco tahá, hned ho **prostrečuje**.
- (82) Je dobré v tomto případě zajít k sousednímu včelaři se podívat, jak to dělá on, a **prokomunikovat**, co je pro místní podmínky nejlepší.
- (83) Během každé noci se v areálu otočí 500 nákladních vozů, které jsou skrz na skrz **proskenovány**.
- (84) Nalít, lehce **prokroužit**, přivonět, ochutnat... a mít dobrý pocit, že jste kápli na to pravé.
- (85) A teď si udělejte mezírku mezi rty a zuby a **probublejte** víno nasávaným vzduchem.

Slovesa *prochátrat* (86), *profoukat* a *procuchat* (87) mají význam spíše ,provedení děje místy'. Sloveso *profoukat* je v SSJČ uvedeno ve významu ,foukáním naskrz proniknout'. Zde má však jiný význam nejen prefix, i základové sloveso *foukat* — nejde o význam ,vanout, vát, dout', nýbrž ,vysoušet fénem, fénovat'.

- (86) Pan docent Josef Štulc jednou řekl, že kdyby komunistický režim trval ještě dvacet let, centrum Prahy by **prochátralo** tak, že by nezbylo než ho buď nahradit replikou, nebo tvrdě modernizovat.
- (87) Jestli potřebujete vlasy rychle upravit (malý obrázek dole), stačí je nechat **profoukat** fénem, prameny lehce **procuchat** a v pohybu je jemně zařezat lakem.

Slovesa *proguglovat* (88) a *prošpiclovat* (89) mají význam ,důkladně prověřit', což je částečně dáno sémantikou základových sloves. Jejich doplněním je životný patients. Podobný význam má i sloveso *prolustrvat* v SN1.

- (88) Z Brna, jak jsem zjistil, když jsem si polemika **progugloval**.
- (89) Nemáme za sebou žádnou ABL, která by lidi **prošpiclovala**.

Do skupiny sloves se způsobovým významem bychom mohli zařadit i slovesa *problíkat* (90) a *protroubit* (91), jejichž význam bychom mohli definovat jako ,činností na něco upozornit'.

(90) Vůz z levého pruhu se zařadil za mě a **problikal** mě.

(91) Je roztomilý a legrační, když mě někdo jako cyklistu **protroubí**, zažene na kraj, objede a já ho na nejbližší červené zase dojedu.

5.3 ZTRÁTA

Poměrně velkou skupinu tvoří slovesa s významem ‚činností utratit‘. Tento význam prefixu *pro-* je zastoupen i v obou slovnících neologismů — SN1 uvádí sloveso *profaxovat*, SN2 uvádí slovesa *proesemeskovat*, *profetovat* ve významu 2, *prointernetovat* ve významu 2 *prosurfovat* ve významu 2 a *prowapovat*. V následujících případech je valenčním doplněním vyjádřením částky, ať už určité, nebo neurčité. Slovesa *prochladit* (92), *protočit* (93) a *prostávkovat* (97) jsou v SSJČ uvedeny v jiných významech — sloveso *prochladit* ve významu ‚silně zchladit‘, sloveso *protočit* ve významu ‚uvést (zprav. točením) v krátký zkušební běh bez zatížení‘ a sloveso *prostávkovat* ve významu ‚strávit (čas) stávkou‘.

(92) Spotřebitelé na jednu stranu šetří, na druhou stranu jsou domácnosti stále více prošíkovány technologiemi, které spotřebu zvyšují, jako je například klimatizace. S tou však lidé v létě **prochladí** na spotřebě tolik, co v zimě protopí.

(93) Filmaři **protočí** v Česku miliardy.

(94) Američani **prošmelili** v Kábule nemocnici zhruba 150 milionů dolarů.

(95) Paní Vlasta čelí obvinění, že v dobách, kdy šéfovala ministerstvu obrany, někde **prošurdila**¹⁶ asi 600 milionů, konkrétně tak, že si nenechala udělat finanční analýzu na koupi letounů CASA, a stát tak zaplatil o malinko víc, než musel.

(96) Okradení svá auta už neuvidí, protože noví majitelé je koupili v dobré víře a Kazda peníze nemá. Prý je „**propodnikal**“.

(97) Pokud si vláda myslí, že problém vyřeší tím, že nás nechá tak dlouho stávkovat, až se finančně vyčerpáme, byl by to šílený nápad, takto hazardovat s ČR. Podívejme se, kolik se **prostávkuje** v jiných zemích.

(98) Ale jen krmení měsíčně vyjde na pět až sedm tisíc. K tomu přidejte očkování, odčervení, kastrace... (...) Snažím se to ale držet pod kontrolou tak, abychom „**neprokoč-kovali**“ všechny peníze a občas měli s manželem a synem čas i sami pro sebe.

Slovesa *prolyžovat* (99) a *prozávodit* (100) ukazují, že valenčním doplněním může být předmět, který je metonymickým označením dané částky. U slovesa *probydlet* (101) je doplněním časový úsek.

(99) Jistě je, že jsme v podstatě **prolyžovali** jeden náš řadový barák v Praze.

(100) Střídala jednu špičkovou formuli za druhou — s manželem, selfmademanem Vincencem „Čeňkem“ Junkem, podle jejích slov „**prozávodili** dva bankovní domy“.

(101) Za dvacet třicet let nájemního bydlení jste svůj život v podstatě jen **probydli**. V případě pořízení vlastního bydlení na úvěr, kde měsíční splátky za půjčku mohou být dokonce nižší než nájem v dané lokalitě, vlastníte svoji nemovitost.

¹⁶ Sloveso *prošurdit* není doloženo ani ve slovnících, ani na internetu. Z dokladu je zřejmé, že jeho význam je ‚prohospodařit, promarnit‘.

Slovesa *prozobat* (102), *prosplachovat* (103) a *proreformovat* (104) mají význam ‚spotřebovat‘, přičemž finanční částka vztahující se k této spotřebě je v kontextu zpravidla také uvedena. Sloveso *prozobat* je v PSJČ uvedeno ve významu ‚zobáním učinit otvor do něčeho‘.

- (102) Život mají opeřenci královský: křídélka přistřižená, jsou vedeni ve stavech armády, ročně **prozobají** vybrané stravy za 120 tisíc korun a dožívají se 25 až 40 let.
- (103) Průměrná čtyřčlenná rodina denně vytočí a **prosplachuje** 425 litrů, nově ji to ročně bude stát zhruba 12 253 korun, tedy řádově o dvě stokoruny více v porovnání s loňskem.
- (104) Moudrá prozřetelnost dobře koná, že Českomoravskoslezsko leží výše než Nizozemsko jen geograficky, ale jinak setrvává výrazně níže v generování zdrojů. Nárůst bychom stejně jen tak neunesli a spolehlivě **proreformovali** jako už nárůsty mnohé.

K této skupině bychom mohli přiřadit i slovesa *prokecat* (105) a *promáchnout* (106), jejichž význam bychom mohli definovat jako ‚činností zmeškat n. promarnit‘. Podobný význam má sloveso *prokoučovat* v SN2. Obě slovesa jsou neosémantismy — NLA zachycuje sloveso *prokecat* ve významu ‚kecáním strávit čas‘, SSJČ uvádí sloveso *promáchnout* ve významu ‚krátce, trochu vymáchat‘.

- (105) Můžu **prokecat** gól, poplést faktickou informaci, můžu najednou ztratit lehkost v komentování.
- (106) Byla doba, kdy jsme vypsalí termín náboru, přišlo sedm osm dětí a my jsme to šmahem vzali všechno — bez ohledu na to, jestli dítě míček trefilo, nebo **promáchnulo**.

Do této skupiny jsme zařadili i slovesa *probrzdit* (107) a *projebnout* (108) s významem ‚činností poškodit‘. Je otázkou, jestli by nebylo lepší ho zařadit do skupiny sloves s prostorovým významem ‚skrzt‘, kam ho řadí např. MČ1. Vzhledem k tomu, že u tohoto slovesa jde o určitou ztrátu kvality nebo funkčnosti, zařadili jsme ho do této skupiny. Jak jsme uvedli výše, alespoň abstraktní pohyb ‚skrzt‘ je patrný i v sémantice sloves zařazených do této skupiny.

- (107) Posedmé v sezóně Hamilton odstartoval z pole position, jenže ve druhé zatáčce ho předjel týmový kolega z Mercedesu Rosberg, který však vzápětí **probrzdil** a poškodil pneumatiky.
- (108) Dneska jsem málem o pangejt **projeb**l pneumatiku.

5.4 ČASOVÝ VÝZNAM – PERDURATIVNOST

Do poslední skupiny jsou zařazena slovesa s významem ‚činností strávit čas‘, mohou být označována jako durativní nebo přesněji perdurativní (srov. např. Oertle, 2016, s. 274). Připomeňme, že SA tento význam spojuje s předchozím významem ‚činností ztratit‘ s tím, že jde o různou míru konkrétnosti a abstraktnosti. Zároveň je třeba říci,

že v mnohých slovesech s perdurativním významem je zřetelný i významový rys intenzity a také abstraktní pohyb ‚skrz‘.

Oba slovníky neologismů zachycují hned několik sloves s časovým významem — SN₁ uvádí sloveso *propařit*, SN₂ slovesa *probrouzdat*, *profetovat* ve významu 1, *prochato-ovat*, *prointernetovat* ve významu 1, *promailovat*, *proporotovat* a *prosurfovat* ve významu 1.

Následující příklady ukazují, že valenčním doplněním sloves s významem ‚činnost strávít čas‘ je velmi často příslovečné určení času v podobě substantiva ve 4. pádě. Výjimkou je sloveso *prochumelit* (124), které je intranzitivní. Sloveso *promanévrovat* (110) je neosémantismus, PSJČ uvádí význam ‚manévrováním ztratit‘, NLA pak další význam ‚obratným jednáním něco prosadit, uplatnit‘. Také sloveso *prokalit* (118) je v SSJČ zachyceno v jiném významu — ‚zakalit do potřebné hloubky‘. V našem případě je motivováno jiným významem slovesa *kalit*, a to významem ‚flámovat‘.

- (109) Zbytek dekády, ten Richards marně **proabstinuje** na Jamajce s rastafariány.
- (110) Místopředseda Blažek podle informací některých jihomoravských delegátů **promanévroval** i dnešní noc a jeho podpora zvolení Petra Nečase v prvním kole výrazně poklesla.
- (111) Mámy od dětí celá osmdesátá léta **prohopsaly** před televizí u pořadu Cvičme v rytme.
- (112) Navzdory tomu, že za dvě a půl hodiny trvající koncert jen párkrát vstal od klavíru a k publiku prohodil dohromady několik vět, přiměl sedící návštěvníky zvednout se a víc než polovinu večera **prokřepčit** pod pódiem.
- (113) Celá devadesátá léta jsme **provečírkovali** a oni nám to tady mezitím rozkradli.
- (114) Proto zatímco někteří dospělí prosinec **prohudrují** kvůli předvánočnímu stresu, u dětí je tento jev nepozorován.
- (115) Odmalička mám strach z bodavého hmyzu. Snad proto, že jako naboso běhajícího caparta mě štípala včela v trávě a já **probulel** odpoledne s opuchlým chodidlem.
- (116) Otáčení faulů při závěrečném náporu olomouckých fotbalistů nebo zběsile ukončené nastavení, které **prozdržoval** brankář Kozáčík, může budit dojem, že mistrovská Plzeň měla jako zákulisně silnější pes nějaké to procento od Lercha navrch.
- (117) Když jsem byla tehdy dva měsíce ve Vietnamu a chvílema to tam bylo docela psycho, tak jsme spolu vždycky celou noc **proskypovali**.
- (118) Ale představ si, že by ti přijeli kamarádi z Česka, kteří chtějí opravdu jenom pořádně **prokalit** víkend — co bys jim doporučil?
- (119) V oblasti na jihu Čech při hranici s Rakouskem se v rámci masopustních oslav **prokoledují** tři víkendy za sebou.
- (120) **Propábili jsme** s ním a s Jiřím Grušou a Václavem Bělohradským spousty nocí.
- (121) Neděli, kterou jsem si krásně rozvrhl na práci, učení a četbu, jsem systematicky **proprokrastinoval**.
- (122) Takže zatímco já jsem v pondělí pracoval ve studiu od sedmi hodin ráno do tří hodin v noci, to znamená nějakých dvacet hodin v kuse, ten člověk celý ten den **prospamoval**.
- (123) Vypadá to, že jste si s manželem vyměnili úlohy. Když on hraje, vy hlídáte, kdežto při All Star Game jste celý čas **promoderovala**...
- (124) První týden v Ruhpoldingu popršel, další **prochumelil**.

Doplněním slovesa *prokorzovat* (125) je nejen vyjádření časového údaje, ale také příslovečné určení místa, čímž se toto sloveso přibližuje ke skupině sloves s prostorovým významem.

- (125) *Ale v Barceloně jsem za desátou ráda a celé odpoledne **prokorzuju** kolem toho zvenčí nezajímavého betonového kolosu, kterému Katalánci říkají Camp Nou a na kterém jsou vidět vrásky mnohem víc než na mojí mámě (což říkám hlavně proto, že se máma narodila v šestapadesátém — rok před slavnostním otevřením stadionu).*

Následující příklady ukazují, že slovesa s tímto významem mohou mít i jiná doplnění představující časový úsek, např. *život* nebo *cesta*, čímž se přibližují např. slovesu *probydlet* (101).

- (126) *Co je podle vás smyslem života? | Pokusit se ho prožít nějak smysluplně. Ale to má každý jinak — někdo ho chce proflákat, **prohulit** a proválet.*
 (127) *Technologických možností se spíš obávám a bojím se o mladé lidi, aby si **neprotwit-terovali** a **neprostatusovali** celý život na Facebooku.*
 (128) *Lucie Kůsová: „Většina lidí svoji cestu kolem světa prožere.“ #moudrodne | František Lutonský: Spíš **profotí** nebo **proselfičkuje**.*
 (129) *Jsem se rozhodla tuhle cestu vlakem asi **protweetovat** nebo co.*
 (130) *Protože **prokomentoval** podstatnou část našeho televizního fotbalového života a mnozí z nás ho za to nenáviděli, a právě proto jsme k němu měli vztah.*

Valenční doplnění však nemusí mít nutně formu substantiva v akuzativu. Jak ukazují následující příklady, doplněním může být i příslovečné určení času ve formě bezpředložkového instrumentálu, přičemž sloveso je v tomto případě reflexivní (akuzativní pozice je v těchto případech obsazena reflexivním formantem *se*). Tyto dvě formy si navzájem konkurují — sloveso *prosportovat* je zachyceno v PSJČ ve významu ‚sportem strávit (čas)‘ a v exemplifikaci má spojení s akuzativem, zatímco zde zachycujeme sloveso *prosportovat se* (131) ve spojení s instrumentálem. Podobnými příklady jsou i např. slovesa *prochechtat se* (132) a *provztekat se* (133), vedle nichž existují i nereflexivní slovesa s perdurativním významem *prochechtat* (v PSJČ) a *provztekat* (v SSJČ). Valenčním doplněním slovesa *propohádkovat se* (136) je kromě instrumentálu také vazba *do + genitiv*, čímž se sloveso přibližuje autokauzativním konstrukcím s významem ‚činností se někam dostat‘ (např. slovesu *proflámovat se* — př. (29)).

- (131) *Právě díky matce **se** Pistorius **prosportoval** dětstvím.*
 (132) *Ale přiznám se, že jsem si hrozně užíval osobní svobody, a mám pocit, že jsem **se** spoustou let jenom tak **prochechtal** a bylo mi strašně dobře.*
 (133) *Třeba že mu v Německu dali omylem ženské jméno, což je zase jen další důvod k tomu, proč **se** životem **provztekat**.*
 (134) *Můj nejmladší **se** totiž **provřešťel** a **prosvíjel** na podlaze několika hodinami marných snah všech přítomných pedagožek uklidnit ho.*
 (135) *U Zemana budeme mít jistotu, že **se** následujícími pěti lety **prostydíme**.*

- (136) *Pokud se dostatečně zásobíme cukrovím, chlebíčky a buráky, můžeme **se** v objetí svého gauče **propohádkovat** Vánoce až do Nového roku.*

Doplněním v instrumentálu nemusí být nutně časový údaj — u slovesa *provzrat se* (137) jde o pojem *debata* (který se ovšem váže k času), ale může to být i jiné abstraktum jako u slovesa *prointrikovat se* (138), případně i konkrétním, jak dokládá př. (139) *prokouřit se*.

- (137) *Podívejte se na video, jak **se** prezident Václav Klaus „**provrzal**“ propiskou stře-deční debatou o kůrovci.*
 (138) *Maurizio Muraro **se** rolí Dona Alfonsa vesele **prointrikoval** a naplnil i představu o italském basu včetně krásných mezzavoce.*
 (139) *Tedy cigarety, jimiž **se prokouřila** takřka kompletní francouzská intelektuální a kulturní elita a které symbolizovaly druhoválečný odboj.*

Slovesa *procivět se*, *promodlit se* (140) a *pročichat se* (141) se také pojí s předmětem v instrumentálu, ale jejich význam je trochu odlišný, mohli bychom ho definovat jako „činností proniknout k poznání něčeho“ (tento význam je trochu patrný již v př. (139)). Tato slovesa mají trochu blízko ke slovesům s významem „činností dospět k nějaké schopnosti či vlastnosti, na něco si zvyknout, přijít něčemu na chuť“ (a sloveso *pročichat se* je i v tomto významu zachyceno, viz př. (68)), ale na základě jejich valence lze říci, že je zde kladen důraz spíše na průběh, nikoliv na cíl. I v těchto slovesech je stále patrný abstraktní pohyb, přičemž valenční doplnění můžeme chápat jako abstraktní prostor.

- (140) ***Procivíte se** poctivě stropními a stěnovými freskami a **promodlíte** osmi kaplemi.*
 (141) *A jednou, až **se** těmi vůněmi **pročichám**, si doufám připravím svůj vlastní osobní parfém.*

6. ZÁVĚR

Prefix *pro-* je významově bohatý a na základě analýzy můžeme říci, že je slovotvorně produktivním prefixem při tvoření hned několika významů sloves. Je to zřejmé i z toho, kolik z analyzovaných sloves jsou neosémantismy v širším slova smyslu — velmi často se ke slovesům zachyceným ve slovnících dotvářejí nové významy, přičemž spíše než o sémantické tvoření se jedná o paralelní pojmenovací procesy. Mezi neologickými slovesy je nejpočetnější skupina autokauzativních sloves či konstrukcí s významem „činností se někam dostat/něčeho dosáhnout“ (přes 35 %) a je třeba zdůraznit, že tento význam není nikde uspokojivě popsán¹⁷. Materiál ukázal, že valenční

¹⁷ VAGSČ uvádí, že prefix má ve spojení s reflexivizací význam „(usilovnou) činností označovanou základovým slovesem proniknout na nějaké místo“ — *prosekat se*, *probourat se*, *probojovat se*. Zařazuje ho však do velké skupiny sloves, která vyjadřuje fyzický pohyb, i když příklad *probojovat se* tomu příliš neodpovídá.

doplnění sloves s tímto významem jsou různorodá — může jít o kladný výsledek (*proškrtat se k prosperitě*), nebo naopak o výsledek záporný (*prodietovat se k obezitě*), případně může jít o významový odstín, činností dospět k nějaké schopnosti či vlastnosti, na něco si zvyknout, přijít něčemu na chuť (*pročichat se k vůni*). Podobné významu, činnosti se někam dostat/něčeho dosáhnout jsou významy lišící se jen kolokabilitou či valencí, dostat se z něčeho (*proinvestovat se z krize*) a „dostat něco n. někoho někam“ (*prokroužkovat někoho do čela*). Ve všech těchto slovesech je zřetelný abstraktní pohyb „skrz“, přičemž valenční doplnění můžeme chápat jako abstraktní prostor. Poměrně frekventované jsou i další významy prefixu *pro-*, především „strávit čas“ a dále „utratit/spotřebovat“, „intenzivní, důkladné provedení děje“ a fyzický pohyb „skrz“.

Zároveň je třeba zdůraznit, že významy prefixu nejsou diskrétní. Analýza ukázala, že prefix vždy obsahuje několik významových rysů, přičemž některý je (především vlivem valenčního doplnění) akcentován a jiné jsou upozaděny. Ve všech případech je u prefixu *pro-* více či méně zřetelný základní směrový význam „skrz“.

LITERATURA

- ČERMÁK, F. (2010): *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Databáze excerpčního materiálu Neomat [online]. Verze 3.0. Praha: Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.neologismy.cz>>.
- DOKULIL, M. (1962): *Tvoření slov v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- DOLNÍK, J. (1989): Mnohovýznamovost a sémantické odvodzovanie. *Kultúra slova*, 23, s. 321–329.
- FILIAČOVÁ, S. (2016): Blends v elektronickém neologickém archivu Neomat. *Jazykovědné aktuality*, 53, s. 100–105.
- FILIPEC, J. (1985): Lexikologie. In: FILIPEC, J. — ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, s. 13–165.
- GREPL, M. a kol. (2012): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- JANDA, L. A. a kol. (2013): *Why Russian aspectual prefixes aren't empty: prefixes as verb classifiers*. Bloomington — Indiana: Slavica.
- JANOČKOVÁ, N. (2002): O kosémii predponových slovies. *Slovenská reč*, 67, s. 321–329.
- JANOVEC, L. (2013): Neologie. In: *Studie k moderní mluvnici češtiny 4. Dynamika českého lexika a lexikologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 105–130.
- Kartotéka novočeského lexikálního archivu [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<http://bara.ujc.cas.cz/psjc>>.
- KOCHOVÁ, P. — OPAVSKÁ, Z. (eds., 2016): *Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
- KOPEČNÝ, F. (1962): *Slovesný vid v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- KŘEN, M. A KOL. (2017): *Korpus SYN, verze 6 z 18. 12. 2017*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.
- MARTINCOVÁ, O. (1983): *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: Univerzita Karlova.
- MARTINCOVÁ, O. (2005): Nová slovesná pojmenování. In: MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, s. 119–133.
- MARTINCOVÁ, O. (2017): Neologismus. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka Fakulty informatiky Masarykovy univerzity [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<https://www.czechency.org/slovník/NEOLOGISMUS>>.

- MARTINCOVÁ, O. a kol. (1998): *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1*. Praha: Academia.
- MARTINCOVÁ, O. a kol. (2004): *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Praha: Academia.
- OERTLE, S. (2016): *Die slavischen Verbalpräfixe und Präpositionen: Polysemie und Grammatikalisierung*. Herne: Gabriele Schäfer Verlag.
- PECIAR, Š. (1962): O homonymii slovesných predpôn. *Slovenská reč*, 27, s. 3–22.
- PETR, J. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny 1*. Praha: Academia.
- POLDAUF, I. (1954): Spojování s předponami při tvoření dokonavých sloves v češtině. *Slovo a slovesnost*, 15, s. 49–65.
- Příruční slovník jazyka českého* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<http://bara.ujc.cas.cz/psjc>>.
- RANGELOVA, A. (2005): Neosémantizmy a neosémantizační procesy. In: MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, s. 159–179.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2005). Praha: Academia.
- Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/>>.
- ŠIMANDL, J. a kol. (2016): *Slovník afixů užívaných v češtině* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkafixu.cz>>.
- ŠLOSAR, D. (1981): *Slovotvorný vývoj českého slovesa*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně.
- ŠMILAUER, V. (1971): *Novočeské tvoření slov*. Praha: SPN.
- ŠTÍCHA, F. a kol. (2013): *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- ŠTÍCHA, F. a kol. (2018): *Velká akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- UHER, F. (1987): *Slovesné předpony*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- VESELÝ, L. (2014): *Gramatické studie I. Příspěvky k české aspektologii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

SEZNAM ZKRATEK

- AGSČ: Štícha, F. a kol. (2013)
- MČ1: Petr, J. a kol. (1986)
- NLA: *Kartotéka novočeského lexikálního archivu* [online]
- NTS: Šmilauer, V. (1971)
- PMČ: Grepl, M. a kol. (2012)
- PSJČ: *Příruční slovník jazyka českého* [online]
- SA: Šimandl, J. a kol. (2016)
- SN1: Martincová, O. a kol. (1998)
- SN2: Martincová, O. a kol. (2004)
- SSČ: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2005)
- SSJČ: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]
- VAGSČ: Štícha, F. a kol. (2018)